

Telegraful Român

FOAIE RELIGIOASĂ EDITATĂ DE ARHIEPISCOPIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ A SIBIULUI

ORTODOXIA — VIAȚĂ ÎN HRISTOS

Asceza creștină

„Deci eu întru aceasta mă nevoiesc pururea, ca să am față de Dumnezeu și față de oameni un cuget fără prihană” (F. Ap. 24, 16). Aceste cuvinte pe care marele Apostol al neamurilor le rostește în fața Proconsulului Felix, conturează sensul termenului „asceză” care se traduce prin efort sau exercițiu — fie fizic, pentru formarea atleților, fie moral-spiritual de disciplinare a naturii umane pentru realizarea omului desăvârșit, a omului neprihănit în fața lui Dumnezeu și a oamenilor. Cu alte cuvinte Sfântul Apostol Pavel exprimă aici rostul eforturilor sale: perfecționarea spirituală.

Asceza este o lucrare metodică de disciplinare a trupului și perfecționare a sufletului în vederea spiritualizării, înduhovnicirii omului. Ea a fost definită și desăvârșirea activă, adică desăvârșirea ce se realizează prin efortul susținut al voinței umane. Dacă viața creștină este un proces teandric, adică de colaborare a harului divin cu natura umană, asceza este toată nevoia prin care se manifestă participarea activă a omului în acest proces de înduhovnicire. Creștinul trebuie să fie în toată ființa lui, din ce în ce mai pătruns de puterile Duhului Sfânt: Pentru aceasta e necesară colaborarea lui, lupta de înlăturare a piedicilor și de pregătire a vasului în care se toarnă harul divin. Asceza va avea deci două aspecte. Unul negativ: renunțare la poștele dezordonate; altul pozitiv: deprinderea virtuților prin care trupul se supune sufletului, iar sufletul voii lui Dumnezeu.

Ambele aspecte se găsesc în viața și epistolele Sfântului Apostol Pavel: primul sub variate denumiri — mortificare, crucificare, dezbrăcare de omul cel vechi; al doilea: înviere, viață nouă, îmbrăcarea în omul cel nou. Când Sfântul Apostol Pavel vorbește despre dezbrăcarea de omul vechi și îmbrăcarea în omul cel nou, despre moartea și crucificarea cu Hristos față de lume și poștele ei și ridicarea la o viață nouă cu Hristos, la o viață nouă pentru Dumnezeu, nu face altceva decât precizează cele două aspecte colaterale ale ascezei creștine, — pentru ca impregnanta imagine a atletului ce se luptă în arenă și a celui ce aleargă spre țintă să accentueze unitatea efortului ascetic: „Oare nu știți că cei ce aleargă în arenă toți aleargă, dar unul singur ia premiul? — Alergați dar așa ca să-l luați. Și oricine se luptă, se înfrinează de la toate: aceia ca să

ia o cunună stricăcioasă, dar noi una nestricăcioasă. Eu deci așa alerg nu ca la întâmplare...” (I Cor. 9, 24—25); „Căci nu socotesc să fi ajuns la țintă, ci numai una fac: uitând cele dinapoi și tinzând la cele dinainte, alerg la țintă, spre răsplata chemării celei de sus a lui Dumnezeu în Iisus Hristos” (Filip. 3, 13—14).

Ascetul este un atlet care renunță la toate — se înfrinează — și se exercitează spre a-și întări forțele pentru dobândirea cununii celei nepieritoare, sau e un alergător care se depărtează de punctul de plecare — le uită, le lasă în urmă pe toate — și se apropie de țintă, care e viața veșnică în comuniune cu Hristos. O mai fericită plasticizare a ascezei creștine nici nu se putea.

Așadar, ținta ascezei creștine este comuniunea cu Hristos, unirea sau legătura nemijlocită dintre om și Dumnezeu, îndumnezeirea omului prin har. Această unire cu Dumnezeu, această îndumnezeire, nu trebuie înțeleasă în sens panteist, de dizolvare a creaturii în Dumnezeu, ca identificare substanțială cu Dumnezeu, cu nimicirea persoanei umane. Ea e numai participare la viața divină, prin care omul rămâne creatură și Dumnezeu rămânând Dumnezeu, omul e înfuzat de puterile harului și transfigurat așa cum un cristal e străluminat de razele soarelui, fără ca prin aceasta să fi devenit el însuși soare sau rază.

Relația tainică și nemijlocită între om și Dumnezeu devine realitate — deși în chip nevăzut — prin Sfintele Taine: e îndumnezeirea sacramentală. Aceasta cuprinde pe toți cei botezați, adică pe toți creștinii. În acest sens, Sfântul Apostol Pavel afirmă existența unei uniri sacramentale cu Hristos care îmbrățișează pe toți creștinii în torențele aceleiași lumini divine. Creștinii sînt în Hristos și Hristos locuiește, trăiește în ei.

Această nouă viață în Iisus Hristos, la care ne cheamă Sfântul Apostol Pavel, angajează omul întreg în actul unirii cu Dumnezeu: ea transformă întreaga existență umană. E copleșirea ființei omenești de prezența transfiguratoare a lui Dumnezeu. Este marea descoperire care s-a produs pe drumul Damascului, este orbitoarea strălucire a Celui răstignit care a transformat un prigonitor în apostol.

† NICOLAE
Mitropolitul Ardealului

Sfântul Ioan Damaschin despre cinstirea Sfintei Cruci

Orice faptă și orice minune a lui Hristos este foarte mare, dumnezeiască și minunată. Dar cea mai minunată decât toate este cinstita lui cruce. Căci prin nimic altceva decât prin crucea Domnului nostru Iisus Hristos s-a distrus moartea, s-a dezlegat păcatul strămoșesc, s-a prădat iadul, s-a dăruit învierea, ni s-a dat puterea să... disprețuim moartea, s-a săvârșit întoarcerea la fericirea primară, s-au deschis porțile raiului, s-a așezat firea noastră în dreapta lui Dumnezeu, ne-am făcut copii și moștenitori ai lui Dumnezeu. Prin cruce toate s-au îndeplinit. „Căci toți cei ne-am botezat în Hristos — spune apostolul — ne-am botezat întru moartea lui” (Rom. 6, 3). „Toți cei în Hristos ne-am botezat, în Hristos ne-am îmbrăcat” (Gal. 3, 27). „Hristos

este puterea și înțelepciunea lui Dumnezeu” (I Cor. 1, 24). Iată dar că moartea lui Hristos, adică crucea, ne-a îmbrăcat cu înțelepciunea enipostatică și puterea lui Dumnezeu. Cuvîntul crucii este puterea lui Dumnezeu, sau pentru că prin ea ni s-a arătat puterea lui Dumnezeu, adică biruința asupra morții, sau pentru că, după cum cele patru brațe ale crucii se țin și se strîng prin încheietura de la mijloc, tot astfel se țin prin puterea lui

Dumnezeu înălțimea, adîncimea, lungimea și lățimea (Efes. 3, 18), adică toată creația văzută și nevăzută.

Crucea ni s-a dat semn pe frunte în același chip în care s-a dat lui Israel tăierea împrejur... Ea este pavăza, arma și trofeul contra diavolului. Crucea este pecetea pentru ca să nu ne atingă nimicul, după cum spune Sf. Scriptură (Ies. 12, 12—13; Evr. 11, 28). Crucea este sculară celor căzuți, sprijinul celor care stau, reazămii celor slabi, toaiașul celor păstoriți, călăuză celor botezați, desăvîșirea celor înaintași, mîntuirea trupului și a sufletului, pricinuitoarea tuturor bunătăților, distrugerea păcatului, răsădii învierii, pomul vieții veșnice.

Prin urmare acest lemn cinstit cu adevărat și venerabil, pe care Hristos s-a adus jertfă pe sine însuși în locul nostru, trebuie venerat pentru că s-a sfințit prin atingerea cu sfîntul lui corp și sînge. Trebuie venerat și cuiele și lancea și îmbrăcămintea și sfintele lui locașuri, anume: ieslea, peștera, Golgota, mormîntul mîntuitor și făcător de viață... Dacă dorim casa și haina celor pe care îi iubim, cu atît mai mult cele ale lui Dumnezeu și ale Mîntuitorului prin care am și fost mîntuiți!

Ne închinăm, deci, semnului cinstitei și de viață făcătoarei cruci, chiar dacă este făcut din altă materie. Noi nu cinstim materia — să nu fie! — ci semnul, ca simbol al lui Hristos. Căci a spus pe cînd le vorbea ucenicilor Săi: „Atunci va apărea semnul Fiului omului pe cer” (Matei 24, 30); prin aceste cuvinte a indicat crucea...

Pomul vieții, care a fost sădit de Dumnezeu în rai, a preînchipuit această cinstită cruce. Dar pentru că prin pom a venit moartea (Gen. 3, 1—24), trebuia ca prin lemn să se dăruiască viața și învierea. Iacov, cel dintîi a închipuit crucea cînd s-a închinat vîrfului toaiașului lui Iosif (Gen. 47, 31), iar cînd a binecuvîntat pe fiii lui Iosif cu mîinile încrucișate (Gen. 48, 14) este foarte lămurit că a descris semnul crucii. Toaiașul lui Moise a lovit marea în chipul crucii și a mîntuit pe Israel... Mîinile întinse în chipul crucii au biruit pe Amalec. Prin lemn se îndulcește apa cea amară (Ies. 15, 25), iar piatra curge și revărsă izvoare (Ies. 17, 5—6). Toaiașul lui Aaron face cunoscută vrednicia preotească. Șarpele, deși era mort, a fost înălțat în triumf pe lemn, iar lemnul mîntuiește pe cei credincioși care privesc la dușmanul omorît (Num. 21, 8—9). Tot astfel a fost pironit (Hristos) într-un trup al păcatului, care nu știa de păcat... Cei care ne închinăm acestui semn să dea Dumnezeu să dobîndim partea lui Hristos cel răstignit. Amin.

(Din Dogmatica Sf. Ioan Damaschin, trad. rom. de D. Fecioru, București, 1938, p. 255—258).

CALENDAR DE INIMĂ

Septembrie

Gheorghe Lazăr — omul simbol

Puțini mai știu astăzi că Gheorghe Lazăr a fost cleric ortodox. L-a hirotonit episcopul Vasile Moga în 1814. Ion Heliade-Rădulescu în prefața la Gramatica românească, tipărită la Sibiu în 1828, fixînd anul 1816 ca an al deschiderii școlii de la Sfîntul Sava din București, scrie că „cel dintîi profesor, care a aruncat într-însa cele dintîi semînte, spre luminarea rumânilor, a statut fericitul arhidiacon și doctorul în teologie și legi, Gheorghe Lazăr”. În afară de cleric, Lazăr mai era și inginer și matematician.

După ce și-a desăvîrșit pregătirea intelectuală în țară și străinătate a fost numit, precum se știe, profesor la Seminarul teologic al Mitropoliei ortodoxe, îndeplinind concomitent și funcția de predicator la catedrala din Sibiu. Dar a stat aici puțină vreme, deoarece cearta cu Vasile Moga, temperamentul său aprins și uneori nestăpînit (nestăpînit pentru că nu-i plăceau compromisurile și își spunea pe față părerile și nemulțumirile), un mic discurs politic în care și-a arătat admirația față de Napoleon Bonaparte, vrăjmășia dușmanilor geloși pe

inteligenta și cultura lui, toate acestea l-au îndepărtat de la Sibiu și, încetul cu încetul, de cariera ecleziastică. Fuge mai întîi la Brașov, unde era acum profesor fostul său dascăl Ion Barac, dar e adus înapoi cu forța. A doua oară însă fuga îi reușește. Angajat mai întîi perceptor al copiilor unei boieroaice, Băcănescu, la Brașov, o urmează pe aceasta la București. Aici a reușit să se impună destul de repede, dar nu imediat. Dovește mai mult empirie boierilor, în special Banului C. Bălăceanu și Domnitorului Caragea, cu toată împotrivirea grecilor și a aceloră dintre români îmbroboditi de „moda aceluia veac, adică moda de a nu fi Român”, cum zice Heliade, că „se

† Dr. ANTONIE PLĂMADEALA
Episcop

(Continuare în pag. a 2-a)

Gheorghe Lazăr...

(Continuare din pag. 1)

pot învăța științele în limba patriei" și, în 1818, i se dă încuviințarea să deschidă prima școală superioară în limba română „în ruinele Sf. Sava”.

Dacă ne gândim că totul se petrecea într-un București încă oriental, încă fanariot, plin de giubele, caftane și turbane, purtate de români de-ai noștri ca să semene cu grecii aristocrați veniți din Fanar, cu o brumă de cultură grecoizată și snoabă, cum va fi mai apoi franțuzită și iarăși snoabă, imitând alți străini, ne putem imagina că nu-i va fi ușor lui Lazăr să-și dovedească principiile noi și capacitatea personală de a le pune în practică. I-au trebuit de altfel doi ani până să deschidă școala. Cum spune Heliade, când a venit Lazăr în București, „totul era degenerație și amorteală”. Meriță să ne rememorăm întreg pasajul spre a ne plasa cât de cât în mediul în care a intrat Lazăr: „câtă dar degenerație era și în religie și în naționalitate... (li se vorbea) într-o limbă ce nu era a părinților lor și pe care nu o înțelegeau! Când altă dată ar fi putut mai bine a se potriveți acel verset al proorocului și împăratului: „urechi au și nu aud.” Totul era degenerație și amorteală! Ieșind din Biserica vedeai pe jeluitor a se sili să-și dea jalba către stăpînire în limba grecească, a se ruga de alcătuitor ca s-o facă ceva mai elinică; cine era boier, îi era rușine să zică că e Român; cel cu părinți necunoscuți, dacă știa două-trei vorbe grecești, nu mai vrea să treacă drept Român, zicea că e Grec. Numele de tată și de mamă erau nume moșicești; p-aci era să se facă și Dumnezeu babac al oamenilor nobili. Aceasta era starea Românilor întru aceea ce se atinge de inima și de sufletul lui, când a venit Gheorghe Lazăr. Totul era degenerație și amorteală”.

Putem astfel înțelege ușor de ce i-a fost atât de greu lui Lazăr să biruie.

În legătură cu deschiderea școlii de la Sf. Sava, se impune o precizare. Se vorbește de obicei de deschiderea ei ca școală de inginerie, și lui Lazăr i se atribuie titlul de inginer.

Dar, Lazăr venea la București și ca teolog și ca dascăl de teologie. I se încredința ca și la Sibiu și o catedră de teologie, iar școala era și de teologie, urmînd a educa pe viitorii preoți, concomitent cu pregătirea inginerilor. Lazăr însuși, fu totuși rînduit să predea matematica și filozofia, trigonometria și metafizica. Desigur, în cadrul cursurilor de filozofie și metafizică, va fi făcut, cum crede G. Bogdan-Duică, și ontologie și teologie. Acest paralelism care exista și în Moldova în aceeași epocă, promovat de Veniamin Costachi, între educația religioasă și cea laică, este un mare moment de cotitură în istoria culturii românești, a cărei orientare conjugată, acum se precizează, ba mai mult, se instituționalizează.

Nu știm dacă și cîți preoți va fi scos Lazăr, în cei patru ani cit a condus școala de la Sf. Sava. Se pare că atenția lui s-a dirijat totuși mai mult spre disciplinele laice. Îi lăcrimau ochii de bucurie cînd îi vedea

pe „grămăticii și pe țircovnicii panachideri” cu sextantul și cu astrolabul, măsurînd cu pricepere moșiile, ne spun contemporanii. Am putea deduce de aici, că mulți dintre candidații la preotie se făceau, pînă la urmă, ingineri, cu atît mai mult cu cît meseria era foarte căutată și bine plătită.

Au existat și pînă la venirea lui Lazăr școli în limba română, și nu numai la București. Dar ele erau școli inferioare, în care se preda doar scrisul și cititul, „știința cetăniei”, și toate erau pe lîngă biserici și mănăstiri. Mai erau școli inferioare slavone și grecești. Cînd a venit Lazăr, deși unele din școlile grecești și slavo-române au mai rămas, cea mai mare parte din elevi au alergat la școala sa: „au golit școlile de la Udricani, Sf. Gheorghe, Colțea și de la toate Bisericile”, cum spune Ion Ghica.

Că școala lui Lazăr s-a bucurat de la început de prestigiu, ne-o arată și faptul că Veniamin Costachi i-a trimis de îndată, „mult învățatului domn Gheorghe Lazăr”, șase bursieri moldoveni. Dintre ei s-au recrutat profesori la Gimnaziul Vasilian din Iași.

De ce e Lazăr mare și de ce e atît de mare, încît a intrat în legendă și în Panteonul eroilor și al călătorilor de patrie, de limbă și cultură românească? Fiindcă a fost un om de răsruce în istoria culturii românești. Fiindcă spunem: înainte și după Gheorghe Lazăr. Fiindcă el anume Lazăr, a închis o ușă a trecutului care nu ne făcea cinste, și a deschis o ușă a viitorului care ne reda demnitatea și mîndria națională. Fiindcă i-a învățat pe elevii săi, „a cunoaște vocea Patriei”, cum spune P. Poniaru. Fiindcă a fost un patriot aprins de pasiune sfîntă pentru limba strămoșească, ajunsă să fie disprețuită și înlocuită cu alte limbi străine, cu nimic mai demne și mai de valoare decît a noastră. Fiindcă mai mult decît mulți, din vremea sa și dinainte, a simțit pînă în adîncul ființei umilinta împilării limbii, și n-a mai răbdător. Fiindcă a fost omul ce ne trebuia exact în momentul acela. Fiindcă a întruchipat cele mai profunde simțămînte ale națiunii și le-a exprimat cu voce tare, și le-a prefăcut în acțiune. Fiindcă a făcut totul conștient și cu mare luciditate, știind că e nevoie să deschidă Patriei „o epohă noao”, cum spunea chiar el.

Răscala din 1821 a Domnului Tudor Vladimirescu, l-a prins pe Lazăr în București. Se știe cu certitudine, din mai multe surse, că cei doi s-au cunoscut și au colaborat. Amîndoi, și Tudor și Lazăr, au fost însușiții de o aprinsă iubire de neam, pe care îl voiau liber, scăpat de robia fanariotă care pervertea totul, și ținea Țara și pe români într-un orient înapoiat, mult în urma națiunilor europene care își făureau propria lor cultură și propriul lor destin, adecvat ființei și aspirațiilor lor legitime și firești.

Nu e fără semnificație faptul că în 1848, revoluționarii au vrut să se ridice pe Cîmpul Libertății de la Filaret trei monumente, dintre care unul lui Gheorghe Lazăr și altul lui

Tudor. Ce a însemnat această prețuire, se poate vedea din numele celui de-al treilea cu care trebuiau să împartă în mod egal această cinste: al treilea urma să fie Mihai Viteazul. Monumentele nu s-au mai ridicat acolo, dar mai tîrziu, monumentul bucureștean al lui Lazăr a fost așezat tot alături de al lui Mihai Viteazul, în 1886, pe locul școlii de la Sfîntul Sava, în piața de azi a Universității.

Situația tulbură care a urmat asasinării lui Tudor, l-a afectat grav pe Lazăr. Contemporanii spun că devenise irascibil și trist și, ceea ce era mai grav, se îmbolnăvise de friguri. Școala nu-i mai funcționa, sau nu funcționa normal, așa încît se simțea părăsit și cu idealul zdrobit. Încă nu știa ce roade vor ieși din semîntețe aruncate de el. În supărare și părăsire în care se afla — probabil nici elevii, nici amicii nu puteau face nimic pentru el, fiind ei înșiși timorați de atmosfera generală incertă — a trebuit să facă apel la singura rudă ce o avea în București, ca să-i ofere un adăpost și îngrijire.

A fost primit de un văr al său care locuia într-o casuță în partea „din afara Țîrgului”, între vii, cam pe unde sînt astăzi Halele Obor. „A zăcut într-o casuță cu paie pe cîmpul Moșilor, pînă i-au venit frații din Avrig și l-au ridicat în 16 iulie 1823, scrie Heliade în George Barițiu.

Ajuns acasă, a trecut repede la odihna veșnică, la 15 septembrie 1823, fiind îngropat după toată cuvința ortodoxă, în curtea bisericii satului, cleric fiind el, și va fi fost plîns ca un om fără noroc, mort de tînăr și înainte de a-și fi rînduit un rost mai acătării pe lume. Aparențele așa le vorbeau consătenilor și neamurilor lui, în mijlocul cărora se întorose doar să moară.

Dar dreptului i se face pînă la urmă dreptate. Nimeni, astăzi, și așa va fi în vecii vecilor, nu crede în moartea lui. Ne gândim și vorbim despre el ca despre un om viu, mai viu ca oricare dintre noi pentru că, „învățător de ideal național” fiind, idealul insuflat de el e viu în toată făptura și ființa românească.

Școala lui a continuat. Au redeschis-o I. Heliade Rădulescu și Eufrosin Poteca, ucenicii lui.

Elevii de la Sfîntul Sava s-au numit cu mîndrie lazariști, iar la 1847, unii dintre ei, aflîndu-se la Paris, au întemeiat o asociație pe care au numit-o „Insocierea Lazariană”, „în aducerea aminte a regeneratorului instrucției naționale în Țara Românească, Gheorghe Lazăr”. Numele întemeietorilor grăiește de la sine: Nicolae Bălcescu, Scarlat Vîrnăv, Al. Kogălniceanu, Nicolae Ionescu, I. C. Brătianu etc.

Un „om-simbol”, l-a numit cineva, pe care ni l-a dat Transilvania, ce a mai născut mulți asemenea oameni-simbol.

Să ne amintim mereu de el, „fericitul arhidiacon și doctor în teologie și legi”, nu pentru ce a scris, nu pentru ce a spus, ci mai ales pentru ceea ce a fost, căci cu aceasta și-a pus pecetea pe vremea sa, pe veacul său și pe vecii vecilor românești.

Voievodate, cnezate și jupanate românești arădene

Originea voievodatului la români se pierde în negura vremurilor. Legară de însăși începuturile feudalismului românesc, instituția voievodatului, în Transilvania, își vede întreruptă evoluția prin suprapunerea clasei feudale maghiare cuceritoare. Această clasă începe și accentuează procesul de limitare a atribuțiilor instituției voievodatului, grăbindu-i în mod deliberativ declinul, căci reprezenta forma instituționalizată a opoziției populației românești față de stăpînirea străină.

Din secolele IX—X, societatea românească, în curs de feudalizare, își structurează primele formațiuni social-politice de rang statal, independente. Aceasta este societatea peste care, la cumpăna veacurilor IX—X își exercită, potrivit cronicii lui Anonymus, autoritatea voievozii: Glad (Vlad) și Menumorut (Marot). Este perioada cînd obștile și uniunile de obști arădene, în curs de feudalizare, se constituie în formațiuni statale. Acestea, încă din secolul al IX-lea, au început să ridice fortificații de refugiu și apărare, cum sînt cele de la Vladimirescu, Sebiș și Zărand. Teritoriile arădene de la sud de Mureș și cele aflate la nord, pînă spre valea Cigherului, au făcut parte din voievodatul lui Menumorut (Marot).

Sfîrșitul mileniului întîi și începutul mileniului al doilea oferă condiții prielnice pentru recăstigare independentă voievodatului bănățean față de unguri. Acesta apare în izvoarele narative, cu precădere în Legenda mare și mică a Sf. Gerard, la începutul secolului al XI-lea ca un stat puternic și independent condus de voievodul („ducele”) Ahtum sau Ohtum, descendent al lui Glad, personaj foarte cunoscut istoriografiei sud-est europene. Statul lui Ahtum cuprindea și sudul voievodatului lui Menumorut, pînă spre Crișul Alb, cu alte cuvinte cuprindea aproape tot teritoriul arădean. Evoluția ascendentă a voievodatului bănățean a fost întreruptă de războiul de cucerire declanșat în jurul anului 1028, de conducătorii regatului maghiar, război terminat nefavorabil pentru voievod, ucis în luptă, și pentru formațiunea politică pe care o conducea.

După înfrîngerea lui Ahtum (1028), zona arădeană începe treptat să ajungă sub dominația regatului feudal maghiar. Noii veniți au încercat să înlocuiască vechile realități social-economice, politice, culturale și instituționale autohtone cu altele transplantate. Rezultatul a fost o suprapunere peste instituțiile vechi a altora noi, o coexistență seculară a vechilor instituții românești cu cele aduse de stăpînirea străină. Astfel, voievodatele, cnezatele și jupanatele, devenite nuclee de rezistență și conservare a entității naționale, vor ființa pe meleagurile arădene pînă-n sec. XVI—XVII.

Spre finea secolului al XI-lea și începutul sec. al XII-lea, stăpînirea feudală maghiară începe să-și impună dominația asupra meleagurilor arădene, așa cum ne-o dovedesc actele de donație din anii 1080 și 1113.

Pe Crișul Alb și Crișul Negru, pîrtrunderea stăpînirii feudale maghiare se face mai lent (Comitatul Zărand se formează abia între anii 1203—1214 n.n.), iar în zonele montane, ungurii vor pătrunde abia în secolul al XIV-lea, de cînd apar și ele în actele de donație.

Elementul românesc în această perioadă este atestat arît documentar, cît și arheologic. Astfel, cultura de tip Dridu este cultura materială dominantă și-n sec. XII—XIII, lucru ce reliefează cu pregnanță caracterul românesc al meleagurilor arădene. Elementul românesc apare și în documentele vremii, cu instituțiile și organizațiile sale, destul de timpuriu. Încă la sfîrșitul sec. al XI-lea și începutul sec. al XII-lea, românii de pe Crișul Negru apar menționați ca „băștinași” cu drepturi și organizații particulare românești: jus Valachorum antique et laudabilis Valachorum consuetudo”.

Începînd cu sec. al XIII-lea, românii și formațiunile lor politico-administrative apar mai des în documentele cancelariei regale maghiare și a cancelariilor instituțiilor bisericesti de rit apusean. Chiar la începutul sec. al XIII-lea este menționată formațiunea „Belkenew”, localizată de acad. Ștefan Pascu în zona Beliu—Craiva.

Prof. Ioan Mircea Bogdan

(Continuare în pag. a 4-a)

Vetre de spiritualitate ortodoxă românească:

Mănăstirea NICULA

Sf. mănăstire Nicula, așezămînt duhovnicesc și de cultură, ortodox și românesc deopotrivă, își întinde izvoarele departe în istorie.

Sute de ani s-au însemnat pe răbojul vremii de cînd chipul împodobit cu nimb de lumină al schimonahului Nicolae, a durat pe acea sfințită sprînceană de deal, un smerit schit de rugăciune. Nu vorbesc documentele despre el, dar stă mărturie vie, numele Sf. Mănăstiri, cunoscută de credincioșii transilvăneni ca fiind „Mănăstirea Maicii Domnului de la Nicula”. Documentar, biserica de lemn a sfintei Mănăstiri Nicula, este atestată la anul 1552. De atunci ca o cetate pe vîrf de munte, mănăstirea Nicula străjuiește neclintită, în pofida tuturor vicisitudinilor vremii, deasupra satului românesc cu același nume, la o depărtare de numai 5 km de orașul Gherla, județul Cluj, în inima Transilvaniei.

Desigur, în jurul mănăstirii, de

timpuriu s-a constituit o obște monahală a cărei viețuitori cu o aleasă viață duhovnicească aduceau mîngăiere poporului ce alerga la Nicula, aducînd colț de prescură precurată și prinos de lacrimă obidită înaintea odorului de neprețuit al Sf. Mănăstiri, Icoana Maicii Domnului, pictată pe lemn de tei în anul 1681 de Popa Luca din Iclod.

Biserica mare a Sf. Mănăstiri Nicula a fost înălțată în preajma vechii Biserici din lemn, între anii 1875—1879. În anul 1883, i s-a așezat acestei biserici un iconostas aurit, iar în anul următor, 1884, la praznicul Adormirii Maicii Domnului, în cadrul unei solemnități înălțătoare a fost adusă Icoana Maicii Domnului, a popii Luca din Iclod, (păstrată pînă atunci în biserica de lemn). Urmașii nu s-au lăsat mai prejos în ceea ce privește împodobirea noii biserici de la Nicula. În 1937, în biserica mare a fost așezat noul

iconostas, adevărată dantelărie în lemn de tei aurit, unic în țara noastră, lucrat la Tășnad (Satu Mare) de meșterul Samuil Cheresteș, apreciat și medaliat în țară și străinătate. În 1961, biserica a fost pictată în întregime de către un grup de monahi ai mănăstirii sub conducerea profesorului Vasile Pascu.

Fără îndoială, bisericii mari i se adaugă suportul valorii istorice a vechii biserici de lemn și împreună cu aceasta imprimă sfintei mănăstiri Nicula și valoare de monument istoric și de arhitectură.

Biserica de lemn (renovată în 1973) străjuiește de veacuri. E modestă dar birnele și zîndrila ei vorbesc cu glas simțit despre vreme de odinioară, despre vrednicii fără seamăn; Oameni cuceritori în îngrijito-să dăinuiesc, au împodobit-o cu odoare de mult preț: icoane pe sticlă, ștergare vechi, suflet din sufletul românilor acestor plaiuri.

*

Satul Nicula este un vechi și renumit centru transilvan al picturii icoa-

Ioan Crăciun

(Continuare în pag. a 4-a)

DOBROGEA - vatră a ortodoxiei românești

În Dobrogea de azi, numită în vechime Scythia Minor, datorită prătrunderii creștinismului încă din epoca apostolică, precum și răspândirii lui ulterioare, la sfârșitul secolului al III-lea și la începutul secolului al IV-lea, s-a organizat și s-a dezvoltat o intensă viață bisericească sub conducerea unei episcopii, a cărei conducători spirituali rezidau în Tomis — metropola politică a acestei provincii dintre bătrânul Danubius și Pontul Euxin.

Ierarhii acestui străvechi centru ecleziastic, precum și monahii din cadrul eparhiei respective, cu deosebire preocupări teologice, s-au angajat, în acel timp, în dispute hrisologice, soterologice și antropologice, apărând cu dârzenie hotărârile sinoadelor ecumenice și aducând astfel o contribuție majoră la apărarea ortodoxiei.

Cunoștințele teologice ale episcopilor tomitani erau, pe de o parte, rodul confruntărilor cu ereziile din vremea lor față de care luau atitudine pentru apărarea învățurii celei adevărate, al participării lor la sinoadele ecumenice și locale unde se discutau probleme de doctrină și de disciplină, iar pe de altă parte, datorită contactelor permanente pe care aceștia le aveau cu teologi de pres-

Scitia Mică mai ales prin activitatea sa misionară desfășurată printre huni. Acest ierarh tomitan se bucura de prestigiu și prețuire în fața contemporanilor, dar mai ales în cercurile teologice și bisericești. Ca dovadă este intervenția sa în apărarea Sf. Ioan Gură de Aur care era acuzat de origenism. De fapt, Teotim I, așa cum subliniază și Pr. Prof. Ioan Gh. Coman, „apărând pe Sf. Ioan Gură de Aur, apăra nu numai pe arhiepiscopul său, ci însăși ortodoxia, căci pentru episcopul de Tomis... Ioan Gură de Aur era întruchiparea ortodoxiei”.

În disputele teologice ale timpului s-au angajat și ceilalți conducători care au urmat în scaunul episcopal de la Tomis și au avut atitudine demnă în apărarea învățurii ortodoxe. Astfel, *Timotei* a participat la Sinodul al III-lea Ecumenic de la Efes în anul 431, la care a dovedit o deosebită ținută ortodoxă, iar *Ioan* considerat de un scriitor din vremea sa „ca unul din cei mai mari teologi ai timpului” a fost vajnic apărător al ortodoxiei împotriva nestorianismului și eutihianismului.

Cei care au urmat la conducerea acestui important centru bisericesc tomitan din Dacia Pontică, și-au adus, de asemenea, contribuția la păstrarea învățurii ortodoxe. Îl amintim pe episcopul *Alexandru*, care a semnat actele Sinodului al IV-lea Ecumenic, ce s-a ținut la Calcedon în anul 451, și pe *Teotim* al II-lea care a purtat corespondență în limba latină cu împăratul Leon I (457—474) în care a apărat cu mult curaj hotărârile de la Calcedon. Episcopul *Paternus*, devenit apoi arhiepiscop și mitropolit, a avut un rol deosebit pentru păstrarea învățurii ortodoxe curate, în cuprinsul eparhiei sale. El s-a remarcat pe această linie, mai ales, în legătură cu problemele dezbătute la Sinodul de la Calcedon (451).

Valentinian a luat parte la dezbaterile teologice ale Sinodului al V-lea Ecumenic de la Constantinopol, în anul 553, și a fost apreciat de Papa Vigilius (537—555) „drept o personalitate cu greutate în materie de ortodoxie”.

Dintre călugării scii, zeloși pentru propovăduirea și păstrarea credinței ortodoxe, pentru unitatea Bisericii și promovarea culturii în această provincie s-au remarcat, printre alți activități deosebite, Sf. Ioan Casian, Dionisie cel Mic (Exiguul) și Ioan Maxențiu. Sf. Ioan Casian, crescut și educat în credința ortodoxă din Scythia Minor, unde s-a născut, și-a îmbogățit apoi această învățătură prin legăturile spirituale pe care le-a avut cu Sf. Ioan Gură de Aur la Constantinopol și în alte centre pe unde a călătorit și a apărât-o în cele șapte cărți intitulate: *Despre intruparea Domnului contra lui Nestorie*, în care tratează despre hristologie și soteriologie. *Dionisie cel Mic (Exiguul)*, de asemenea, din această regiune, a dovedit aceeași rîvnă pentru apărarea ortodoxiei. În acest sens a tradus opere dogmatice din Sfântii Chiril al Alexandriei și Grigorie de Nissa, precum și colecții de canoane ale Sinoadelor ecumenice și locale, care au servit la combaterea nestorianismului. El este și autorul erei creștine.

Ioan Maxențiu, alt monah din Scythia Minor, a scris o serie de lucrări, care reprezintă scurte mărturisiri de credință și atitudini împotriva nestorianismului și monofizitismului. În încheiere, trebuie subliniat, în primul rând, faptul că reprezentanții Bisericii Scythiei Minor din secolele IV—VI, propovăduind și păstrând cu sfîntenie învățătura apostolică, au apărât în același timp și poporul în mijlocul căruia trăiau, de furia barbarilor cotorpitori, iar ortodoxia a constituit, în continuare, unul din elementele importante de etnogeneză în epoca de formare și de permanență istorică a poporului român. În al doilea rând, trebuie amintit că ierarhii tomitani apărând spiritualitatea și interesele băștinășilor au anticipat, așa cum pe bună dreptate s-a afirmat, „simbioza dintre ortodoxie și viața poporului român de-a lungul secolelor”, simbioză ce a contribuit substanțial la continuitatea și statoinicia noastră aici, în vatra rînduieilor părinților noștri, iar Ortodoxia Bisericii noastre este moștenitoare a Ortodoxiei din Scythia Minor (Dobrogea de azi), stabilită în sinoadele ecumenice.

EPIFANIE NOROCEL TOMITANUL
Episcop-vicar

Din valorile tradiționale ale poporului român

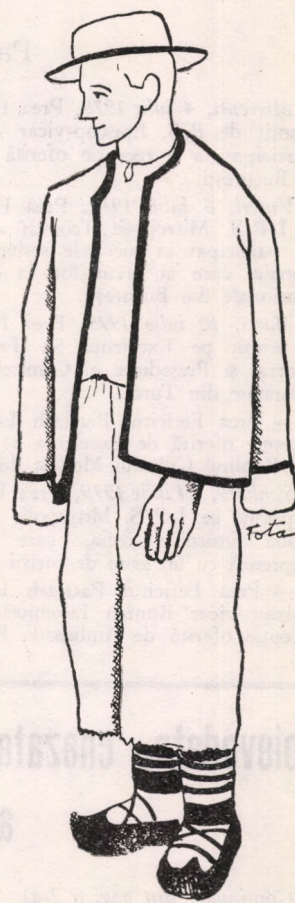
Portul popular din nordul Transilvaniei: Maramureșul

Între zonele care și-au păstrat cel mai mult și mai bine specificul propriu, atât în privința modului de viață, cât și al artei populare în general, în care portul ocupă un loc de seamă, se numără cele ale Maramureșului.

Pornind de la trăsăturile etnografice specifice, Maramureșul cunoaște, și în cazul portului popular, câteva

accentuate note de vioiciune și prospețime. În ceea ce privește gâtul, la fel ca și în restul țării, și în Oaș, pieptănătura femeilor este strîns legată de vîrstă sau de un moment deosebit din viața lor — pieptănătura de mireasă.

Aceasta din urmă, denumită „coadă”, este semnul distinctiv al miresei, constituind dintr-o foarte mig-

zone etnografice distincte: Maramureșul propriu-zis, Lăpușul, Chioarul, Codrul, Oașul și zona de cîmpie, fiecare dintre ele definindu-se fie prin ansamblul elementelor etnografice, fie prin unul din aceste elemente, cu caracter de dominanță.

Intrucît unitatea de fond se păstrează nealterată, ne vom limita să prezentăm numai costumul popular din trei zone și anume din: Oaș, Maramureș și Lăpuș.

OAȘUL, așezat la extremitatea de nord-vest a țării, adăpostit de culmi și, pînă la începutul secolului XX, fără drumuri mari de acces, cuprinde o serie de sate, care, izolate pînă nu demult, păstrează, încă vii, o mulțime de aspecte specifice ale costumului popular.

Portul femeiesc se caracterizează printr-o cromatică vie, o gamă ornamentală variată și bogată, printr-o

loasă împletire a părului, astfel că, în final, acesta are aspectul unei plase foarte fine, ce acoperă capul întreg, încadrînd fața, acoperînd cît mai mult timples și o parte din obraji, și prelungindu-se într-o coadă la spate. Strîns legată de „coadă” este „cununa”, confecționată totdeauna de anumite femei din sat, și care se poartă pe creștetul capului, fixată pe păr cu ace, sub ea așezîndu-se un șir de „talere” (bani).

Costumul propriu-zis se compune din cămașă, poale și șorț. Cămașa are un specific zonal aparte, tipul acesta nemăfiînd înțîlnit în nici o altă parte a țării. Elementul distinctiv îl constituie țesătura sau cusătura din jurul gîtului, formînd un fel de placă dreptunghiulară, cu ornamente geometrice sau florale. Cămașa, încheiată la spate, are mînele cu șiruri verticale de cusături și în-

cheiate cu un volanaș cu cusături. Poalele de un alb imaculat, sînt ornamentate cu cusături doar la marginea de jos și, în loc de brîu, la talie există o cusătură densă, de lățimea unui brîu, care ține locul acestuia. Peste poale se poartă fie un șorț din pînă albă cu o friză ornamentală în partea de jos, cusută sau țesută, fie cu șorț din stambă sau mătase înflorată.

Peste cămașă, pe timp rece, se poartă o vestă din postav sau din lînă cu ornamente florale, iar deasupra sumanul sau guba.

În picioare, oșencele purtau opinci, fie la sîrbătoare, fie în zilele de lucru; numai femeile și fetele bogate purtau cizme la sîrbători, mai ales

Cornel Irimie
Marcela Necula

(Continuare în pag. 4-a)

Figuri biblice

Melhisedec, preot al Dumnezeuului celui Prea Înalt

Melhisedec este un personaj biblic. Îl descrie Cartea Facerii.

Din această carte aflăm că, în zilele lui Hamurabi, Hamrafel, cum îi zice Vechiul Testament (Gen. 14, 1) acestui faimos împărat al Babilonului, s-a întîmplat să se urzească război împotriva lui Bera, regele Sodomei, al lui Birsă regele Gomorei, al lui Sinab din Adma, Semebei din Teboin și al lui Bel.

Cu Arioc s-au aliat Chedorlaomer și Tidal, regi în vecinătatea Babilonului. Teatrul de operațiuni se desfășoară în Valea Sidim, adică în preajma Mării Moarte. Chedorlaomer era un stăpîn temut. El a ținut sub ascultarea sa toată valea Iordanului. Cei supuși se răscoală încercînd eliberarea. Pentru a-i sancționa pe răzvrătiți Chedorlaomer întreprinde o expediție fulger. El pornește spre Canaan și supune toate popoarele pe care le întîlnește în cale. Între supuși cad și refugiați, o veche populație a Canaanului, ca și zuziții și emiții.

Cei 5 regi din Valea Sidim opun rezistență. Ei sînt însă învinși iar armatele lor dezorientate se retrag în munți.

Învîgătorii au luat cu ei ca pradă de război toate bogățiile regiunii: materiale de preț, alimente și prizonieri.

Între captivi a fost luat și Lot, nepotul patriarhului biblic Avraam, după ce fusese depozat și el de toată averea sa. Unul dintre evadați înștiințează despre cele întîmplate pe Avraam. Acesta înarmează în grabă 518 bărbați încercați și urmărește pe invadatori pînă la Dan, o localitate din nordul Canaanului și pînă la Hoba, care este spre miez-noapte de Damasc (Gen. 14, 15).

Prada de război fu redobîndită, Lot este eliberat și împreună cu el toți ceilalți captivi.

Reîntors de pe front Avraam este întîmpinat de diferiți admiratori care îi prezintă felicitări pentru victoria obținută. Între cei veniți pentru a face act de supunere lui Avraam este și „Melhisedec, regele Salemului, preot al Dumnezeuului celui Prea Înalt”, care aduce (drept omagiu) patriarhului pîine și vin (Gen. 14, 18). Melhisedec este un nume simbolic. Compus din „melek”=rege și „sedec”=dreptate. „Salel” este numire ce se dădea în vechime Ierusalimului. În calitate de preot, Melhisedec reprezenta pe regele dreptății, pe Dumnezeu. „Vinul și pîinea” reprezintă avuția țării pe care Melhisedec o închină victoriosului patriarh Avraam. El îi dorește lui Avraam tot binele posibil. Binecuvîntarea pe care o rostește asupra lui Avraam (Gen. 14, 19), conține o idee mono-teistă.

Vechiul Testament îl numește pe Melhisedec „preot”. Aceasta nu înseamnă că el era preot instituit printr-un act solemn și oficial, ci în sensul că era pătruns de atîta credință și fapte bune, încît era oarecum un adevărat preot.

Afară de aceea în epoca veche, cînd încă nu era instituită preoția hanică, capul familiei îndeplinea și rolul de preot, cînd șeful politic era totodată și supremul preot, „mare arhieru” cum îl numesc unii teologi b. o. la p. 9 din lucrarea: Melhisedec, preotul-rege din Salem, de pr. Dr. Mircea Chialda, profesor la Institutul Teologic Universitar din București.

Sfînta Scriptură face un paralelism între Melhisedec și Iisus Hristos, pentru că Melhisedec a jertfit pîine și vin, pentru că darul lui Melhisedec are un caracter sacrificial, pentru că Melhisedec este tipul veșniciei. Simbolismul din urmă este luat

de la împrejurarea că Melhisedec apare brusc în istorie, n-are indicații genealogice în Biblie, „fără nume de tată, fără nume de mamă”, cum scrie Sf. Apostol Pavel (Evr. 7, 3).

În anticiparea persoanei lui Iisus Hristos, Melhisedec a fost considerat un simbol atît de prețios încît unii îl socoteau o ființă deosebită chiar de cei mai reprezentativi bărbați din Vechiul Testament. Melhisedec este considerat drept persoană în care s-a încorporat forța aceea care pune pe planul întîi al preocupărilor binecuvîntarea și fericirea omului. Cînd Melhisedec îi zice lui Avraam: „binecuvîntat fii!” el îl înca-drează în această binecuvîntare toate generațiile pe care patriarhul Avraam le pregătește pentru mîntuire, așa cum sîntem asigurați la Gen. 12, 3 unde citim „întru tine se vor binecuvînta toate popoarele pămîntului”.

Dragostea arătată față de posibilitatea unei orînduiri noi îl ridică pe Melhisedec la un nivel de superioritate. Prin atitudinea sa Melhisedec s-a pus în slujba unui ideal voit de om: pacea. El a fost atît de dezamăgit de războiul care a desechilibrat bunul mers social, prin abuzuri și violențe, încît lui Avraam, care a participat activ la restabilirea ordinii și a dreptății, care sînt condiții ale păcii, i s-a supus ca unui trimis al lui Dumnezeu, care trebuie respectat, nu din frică ci din convingerea că a împlinit un rol providențial.

Rar se vede la un conducător din antichitate atîta smerenie și atîta neascunsă supunere ca aceea a lui Melhisedec, nu în fața omului Avraam, ci a Aceluia care pune la locuri de răspundere pe cei mai buni, care a ales pe Avraam ca să fie crescut într-o atmosferă de înaltă distincție sufletească, pentru a pregăti răbdător și cît mai bine, calea către Acela care trebuia să vină.

Pr. prof. N. Neaga

tigiu, proeminente personalități ecleziastice ale lumii creștine din acel timp ca: Sf. Vasile cel Mare, Sf. Ioan Gură de Aur ș.a. Deși nu ne-au rămas lucrări teologice de la toți ierarhii Tomisului și de la alți reprezentanți de seamă ai acestui centru bisericesc, totuși știința lor teologică s-a putut constata din reputația de care se bucurau ei, în fața contemporanilor, precum și din intervențiile ce le-au avut cu scopul de a apăra puritatea credinței ortodoxe.

Astfel, după cum ne informează istoricul bisericesc Sozomen, în anul 369, cînd împăratul Valens (364—378) a venit la Tomis a intrat în bazilica unde slujea episcopul, încercînd să-l oștise de partea arienilor, „Bretanion a discutat cu mult curaj în fața stăpînitorului despre dogma de la Sinodul din Niceea, apoi l-a părăsit și s-a dus în altă biserică, iar poporul l-a însoțit... În acest timp Bretanion s-a arătat mai puternic decît zeul stăpînitorului: era dealtfel un bărbat destoinic și renumit prin virtutea vieții sale, după cum mărturisesc și scii înșiși” (*Fontes, Historiae dacorumanae*, II, București, 1970, p. 225).

Tot Sozomen ne informează că împăratul Teodosie cel Mare (379—395), după cel de-al II-lea Sinod Ecumenic, care s-a ținut la Constantinopol, în anul 381, a indicat ierarhilor din Tracia și din Scitia să fie în comuniune „cu Terentius (episcop) al Tomisului și cu Martyrios al Marcianopolisului. Căci, pe de o parte, împăratul însuși i-a aprobat pe aceștia cînd i-a văzut și a vorbit cu ei, pe de altă parte se răspîndea fama bună despre ei că își conduceau cu evlavie bisericile” (*Ibidem*, p. 227).

De aici se vede clar că episcopul Terentius al Tomisului era bine cunoscut, în acel timp, fiind, așa cum s-a afirmat pe drept cuvînt, „o autoritate în materie de credință și de învățătură ortodoxă”.

Episcopul Teotim I, scit de origine „bărbat crescut în dragoste de înțelepciune” (*Fontes...*, II, p. 229). s-a impus în istoria spiritualității din

Din agenda Prea Fericitului Părinte

I U S T I N

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Miercuri, 4 iulie 1979. Prea Fericitul Patriarh Iustin, însoțit de P.S. Episcop-vicar Antonie Ploieșteanul, a participat la o recepție oferită de Ambasada S.U.A. la București.

Vineri, 6 iulie 1979. Prea Fericitul Patriarh Iustin și I.P.S. Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei au participat la lucrările sesiunii Marii Adunări Naționale, care au avut loc la Palatul Marii Adunări Naționale din București.

Marti, 10 iulie 1979. Prea Fericitul Patriarh Iustin a primit pe Excelența Sa Taiar Altukalak, Muftiu general și Președinte al Comitetului pentru problemele religioase din Turcia.

— Prea Fericitul Patriarh Iustin a luat parte la o recepție oferită de Excelența Sa Domnul Moses Rosen, șef Rabinul Cultului Mozaic din România.

Simbătă, 14 iulie 1979. Prea Fericitul Patriarh Iustin a primit pe I.P.S. Mitropolit Hrisostomos Sinetos de Noua Smirna—Grecia, care vizitate țara noastră împreună cu un grup de turiști greci.

— Prea Fericitul Patriarh Iustin, însoțit de P.S. Episcop-vicar Roman Ialomiteanul, a participat la o recepție oferită de Ambasada Franței la București.

Marti, 17 iulie 1979. Prea Fericitul Patriarh Iustin a primit vizita Excelenței Sale D-lui Kutakis, noul Ambasador al Republicii Elene la București.

— Prea Fericitul Patriarh Iustin a primit pe Prof. Olivier Clement din Paris—Franța, împreună cu soția.

Joi, 19 iulie 1979. Prea Fericitul Patriarh Iustin a primit pe Arhim. Veniamin Popa, starețul Schitului românesc „Prodromul” de la Muntele Athos—Grecia.

Simbătă, 21 iulie 1979. Prea Fericitul Patriarh Iustin a primit pe D-l Prof. Octavian Barbu de la Paris, împreună cu soția.

Marti, 24 iulie 1979. Prea Fericitul Patriarh Iustin a primit pe Prof. univ. William I. Brasill, cu soția și Prof. univ. R. V. Burks de la Universitatea Wayne din Detroit—S.U.A., însoțit de D-l Vern M. Pings, directorul bibliotecii aceleiași Universități. A fost de față P.S. Episcop-vicar Antonie Ploieșteanul.

— Prea Fericitul Patriarh Iustin a primit pe D-l Mc. Cord, Președintele Alianței Reformate Mondiale și pe D-l Edmond Pèrret, secretarul general al Alianței Reformate Mondiale. Au fost însoțiți de Episcopul reformat din Cluj, D-l Nagy Gyula. A fost de față P.S. Episcop-vicar Antonie Ploieșteanul.

Teoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei; În slujba Ortodoxiei românești, a năzuințelor de unitate națională și de afirmare a culturii române: Mitropolitul Iacob Putneanul, Mănăstirea Neamț, 1978, 128 p.

Mitropolitul Iacob Putneanul (1719—1778) se numără între marile figuri de ierarhi ai Bisericii noastre care s-au identificat până în adâncul ființei lor cu aspirațiile credincioșilor. Om al cărții, el a înțeles de la început că

numai prin lumina învățurii se poate realiza propășirea propriului său popor. De aceea, a militat neobosit pentru răspândirea cărții în rîndul maselor de credincioși. Dar nu a cărții „în altă limbă” ci a cărții în limba pe care o vorbea norodul. De sub pana sa iscusită au ieșit mai multe titluri de cărți pe care le-a pus la îndemîna preoților și credincioșilor spre a-i ajuta în strădaniile lor spre mîntuire și totodată spre a le menține trează conștiința unității de neam, a vechimii și continuității neîntrerupte pe aceste meleaguri. Activitatea pe care a desfășurat-o ca episcop al Rădăuților iar mai apoi ca mitropolit al Moldovei îl situează alături de Varlaam și Dosoftei, înaintași ai săi care, ca și el, au dăruit tot ce au avut bun în ființa lor Bisericii și neamului în sinul căruia s-au ridicat.

Este impresionantă și pilduitoare viața mitropolitului Iacob Putneanul! I.P.S. Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei a încadrat-o într-o izbucnită sinteză ce poartă titlul de mai sus. Din lectura ei, cititorului îi este dată ocazia a cunoaște aspecte și realități de seamă ale vieții noastre sociale, culturale și religioase din secolul al XVIII-lea.

Voievodate, cnezate și jupanate românești arădene

(Continuare din pag. a 2-a)

Cu ocazia marii invazii tătară din anii 1241—1242, cronicarul Rogerius, atestă doi voievozi români care se remarcă în lupta contra tătarilor: voievodul Geroth, în localitatea Geroth, asimilată azi cu actualul sat Iermaș Neagră, pe malul sudic al Crișului Negru și voievodul din Adea.

În anul 1278 este amintit banul Pavel, castelan al cetății Șoimoș, care donează o vie bisericii din Șoimoș.

În sec. XIV, într-o diplomă a regelui Carol Robert d'Anjou, din 15 mai 1318, sînt atestate satele românești din jurul Ineuului, iar la anul 1337 este menționat voievodul Bogdan și frații lui la Nădlac. Peste două decenii (1359), apare în actele epocii un „Bybarch Woywoda O'ahorum de Holmod”, adică voievodul Bybarch al românilor din Hălmagiu, iar mai către sfîrșitul sec. al XIV-lea este menționat voievodul Ștefan care-și avea curtea la Dyssnaius (azi localitatea dispărută). Tot în zona arădeană în secolul al XIV-lea, sînt atestați și conducătorii de formațiuni politice mai mici, cum este „chinezul” Hodoșului (1371) și jupanul Bilea (Bălea), care ridică o biserică de piatră la Crișior (1370), biserică existentă și astăzi.

În sec. al XV-lea formațiunile locale românești sînt mai des atestate în documentele vremii. Astfel, într-un act de hotîrnicie sînt amintiți, voievozi și cnezi locali: Petru Moga, Ștefan de Birtin, Șerban și Ioan de Ribița. Petru Moga este puternicul voievod de Hălmagiu, reamintit în actele din 1446 și 1451, cînd de fapt este și întărit, el și fii lui: Mihail și Sandrin de către Iancu de Hunedoara ca voievod de Căpîlna (Kapolna), Hălmagiu și Băița. Descendenții săi vor fi mereu amintiți în cursul sec. XV și-n secolele următoare. Șerban și Ioan de Ribița sînt descendenții lui Vladislav și Miclăuș, care au zidit, în 1417, biserica de piatră din Ribița, biserică ce există și astăzi.

Începînd cu sec. al XVI-lea, crește opresiunea feudală și se restrîng drepturile voievozilor. Urbaniul domeniului cetății Șiria, din anul 1525, atestă cu claritate faptul că o parte din voievozi, cneji sau urmașii lor, și-au pierdut atribuțiile politico-administrative, revenind în rîndul masei ca simpli supuși, dar păstrîndu-și titlul de voievod. Așa se explică de ce în dreptul unor persoane din rîndul „supușilor” găsim titlul de „Waywoda” („vayda”) sau „Kenez”, cum este cazul unor locuitori din comunele Sîrbii de Jos, Sîrbii de Sus, Rișca Iacobi și a.

Dar o parte din formațiunile politice locale românești, chiar cu teritoriul micșorat, rezistă și-n sec. al XVI-lea, iar conducătorii lor sînt atestați în diferite părți ale zonei arădene: voievozii Ștefan, Ioan și Mihai, în părțile Hălmagului și Căpînei, voievodul din Cluj, Ștefan de Urviș ș.a.

Unele formațiuni politice locale românești rezistă, mai ales în zonele arădene montane, chiar pînă în sec. al XVIII-lea. Așa se explică de ce conscripția comitatului Arad, din 1744, atestă circuli administrative din răsăritul comitatului cu titlul de „cnezate”: Sebiș cu 19 sate, Almaș cu 18 sate, Dieci cu 17 sate și Buteni cu 16 sate. De asemenea, în o serie de localități rurale arădene este atestat „cnezu” în fruntea obștii: Berindia, Șicula, Hodiș, Feniș ș.a.

Existența instituțiilor românești locale este reflectată și de organizarea administrativ-teritorială, sub formă de districte românești („districtus olahales”) în zona arădeană: Hălmagiu, Căpîlna, Vîrfuri, Izvorul Crișului, Arăneag și Cladova atestată documentar în anul 1390. În secolul următor (al XV-lea), acestora li se se mai adaugă încă trei: Crișul Alb (1404), Ribița (1444) și Mănăstur (1454).

Menționarea documentară a formațiunilor politice ale românilor arădeni constituie o mărturie de neîngăduit pentru permanența elementului românesc pe această străveche vatră românească și ortodoxă, o dovadă că am avut pe meleagurile arădene strămoși statornici, neclintii ca însăși locul pe care-l sfințeau.

Înveșmîntat în haină nouă, sărbătorească. Sub patronajul direct al Înalț Prea Sfințitului Arhiepiscop Teofil al Clujului, prin rîvna plină de elan a neobositului ei stareț, Prea Cuviosul Părinte protosinel Cleopa Nanu și strădaniile înfrînte ale harnice sale obști Sf. Mănăstire Nicula, tînde spre a urca treptele cele mai de sus ale propășirii spirituale și materiale, ca organism viu și activ în cadrul Bisericii Ortodoxe Române.

Osteneala pelerinului și a vizitatorului ajuns în încinta Sf. Mănăstiri este răsplătită îndeajuns. Măreția bisericii mari, aureola de taină și istorie a bisericii de lemn, gingașia paraclicului, toate patronate de Maica Mîilelor îi umplu sufletul. Iar realizările prezente, modernizarea corpului de chilii, noua stăreție ce se ridică impun un respect binemeritat.

De veacuri, Sf. Mănăstire Nicula, își aduce aportul ei în viața poporului român și a bisericii sale: întărind unitatea poporului și a legii, iar prin măiastra artă a picturii pe sticlă contribuind la prestigiul ortodoxiei românești și a geniului artistic al poporului nostru.

Zilele noastre găsesc vechiul așezămînt duhovnicesc de la Nicula,

Mănăstirea NICULA

(Continuare din pag. a 2-a)

nelor pe sticlă. Despre aceasta vorbesc numeroase colecții de astfel de icoane expuse în biserica de lemn; vorbește „albastrul de Nicula” cîntat de poetul Ioan Alexandru într-o poezie plină de densitate lirică. Astăzi — la mănăstirea Nicula, vestitul meșteșug, al picturii pe sticlă, se continuă cu mult har printr-un viețuitor al sf. mănăstiri, monahul Ila-

rion Mureșan, venit la Nicula din ținuturile de basm ale Maramureșului. Un imn închinat măreței arte a picturii pe sticlă de la Nicula, condensat cu prețioase date, a adus neobositul folclorist și poet, Conf. Dr. Ioan Apostol Popescu în cartea sa: *Arta icoanelor pe sticlă de la Nicula*, București, 1969.

Începînd cu 1 ianuarie 1980, costul unui abonament anual, la „Telegraful Român”, este de 30 lei.
Reînnoirea abonamentelor pe anul 1980 se face pînă la 1 decembrie 1979.
Pentru abonamente noi se vor cere informații de la Centrul arhiepiscopal Sibiu.

ARTICOLELE ȘI CORESPONDENȚA se adresează REDACȚIEI Telegrafului Român, Sibiu, str. 1 Mai nr. 35. — Articolele nepublicate nu se înapoiază.

COMITETUL DE REDACȚIE: Dr. Nicolae Mladin, Mitropolitul Ardealului — președinte; Pr. prof. Dr. Dumitru Abrudan — redactor responsabil; Lector Aurel Jivi — redactor adjunct; Arhid. Gheorghe Papuc, Pr. prof. Dr. Mircea Păcurariu — membri; tehnoredactor: Diac. Ezechiel Oancea.

Cititorii din străinătate se pot abona, adresîndu-se la ILEXIM Departamentul Export — Import Presă P.O. Box 136-137 — telex: 11226, București, str. 13 Decembrie nr. 3.